

In memoriam

ПРАЦЮВАВ НА УТВЕРДЖЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІЇ. СВІТЛОЇ ПАМ'ЯТІ ПРОФ. МИХАЙЛА ПАНЬКІВА (09.09.1940 — 31.10.2021)

Микола БАЛАГУТРАК

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-2041-8773>

кандидат історичних наук,

старший науковий співробітник,

Інститут народознавства НАН України,

відділ етнології сучасності,

проспект Свободи, 15, 79000, м. Львів, Україна,

balahutrak@ukr.net

Оксана ДРОГОБИЦЬКА

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-2929-1708>

кандидатка історичних наук, доцентка,

Прикарпатський національний університет ім. В. Стефаніка,

кафедра етнології і археології,

факультет історії, політології і міжнародних відносин,

вул. Т. Шевченка, 57, 76000, м. Івано-Франківськ, Україна,

e-mail: oksana.drohobytska@pnu.edu.ua

31 жовтня 2021 р. на 82-му році життя відійшов у вічність відомий дослідник Прикарпаття, етнограф, музеєзнавець, заслужений працівник культури України, лауреат низки всеукраїнських та обласних премій у галузі освіти і культури, директор Навчально-наукового інституту історії, етнології і археології Карпат Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаніка — Михайло Ілліч Паньків. Упродовж багатьох десятиліть наполегливої праці в галузі етнографії і музеєзнавства він зумів виховати не одне покоління молодих вчених, прищепити їм любов до народних традицій, навчити основ польових досліджень.

Михайло Паньків народився 9 вересня 1940 року у с. Вербівці Городенківського району Івано-Франківської області. У 1958 р. закінчив Снятинський культурно-освітній технікум, а в 1966 р. — історичний відділ Івано-Франківського педагогічного інституту. Отримавши диплом з відзнакою, працював учителем історії Чернелицької школи. У січні 1969 р. отримав посаду наукового співробітника Івано-Франківського краєзнавчого музею. Саме з цього часу намітилися дві магістральні лінії його наукових зацікавлень — музеєзнавство та етнографія. Важко визначитись, що було важливішим, адже як музеєзнавець він пройшов усі щаблі професійного зростання — від наукового працівника до директора музею (з 1985 до 2002 р.). Саме під його керівництвом у 1987—1989 рр. археологами Б. Томенчуком та Б. Василенком виявлено та досліджено 1,5 тис. археологічних пам'яток, які ввійшли до «Реєстру пам'яток археології Івано-Франківської області».

Важливе місце у музейній роботі М. Паньківа зайняла виставкова діяльність. Предметом особливих гордощів стала перша в Україні виставка прикарпатських майстрів музичних інструментів (1987 р.), а також Імпреза — 89 (Перша міжнародна виставка образотворчого мистецтва). Директор дбав про розвиток науки у стінах музею, тому в 1991 р. ініціював випуск «Наукових записок» Івано-Франківського краєзнавчого музею. Досі у цьому періодичному виданні мають можливість оприлюднювати результати своїх досліджень як титуловані автори, так і початківці. До того ж у «Наукових записках» часто друкуються переклади етнографічних досліджень, опублікованих іноземною мовою.

Директор намагався згуртувати у музеї коло одnodумців, які б постійно працювали над зростанням свого професійного рівня, ділилися своїм досвідом та

здобували нові знання. З цієї та інших причин Івано-Франківський краєзнавчий музей неодноразово став платформою для спілкування творчої інтелігенції, молодих науковців, працівників освіти і культури. Особливою гордістю музею стали дві міжнародні наукові конференції, присвячені традиційній культурі українського міста — під назвою «Етнокультурні процеси в українському урбанізованому середовищі».

Однак, на наш погляд, найважливішою була праця М. Паньківа, спрямована на розширення мережі музеїв. Зокрема, під його керівництвом та за активної участі відкрито Літературний музей Прикарпаття у м. Івано-Франківську, побудовано першу чергу архітектурних об'єктів Музею архітектури і побуту Прикарпаття у с. Крилос Галицького району Івано-Франківської області, відбудована хата-гражда Параски Харук (с. Криворівня Верховинського району). Він автор експозицій Літературно-меморіального музею Леся Мартовича у селі Торговиця Городенківського району, структури і тематико-експозиційного плану Музею освіти Прикарпаття (м. Івано-Франківськ), Літературно-меморіального музею Івана Франка та музею Михайла Грушевського у Криворівні, колишнього Яремчанського музею партизанської слави, Долинського краєзнавчого музею «Бойківщина» Тетяни і Омеляна Антоновичів. Загалом науковець тією чи іншою мірою причетний до створення понад двадцяти музеїв. Прикметно, що він дбав і про збереження у народній пам'яті імен тих науковців і працівників, які найбільше доклалися до розбудови мережі музеїв на території Івано-Франківської області. З цією метою у співавторстві з Я. Штир-калом опубліковано довідник «Будівничі музеїв Прикарпаття».

Звертаючись до другого спектру наукових зацікавлень дослідника, а саме етнографії, відзначимо, що найбільше уваги М. Паньків приділяв своєму рідному Покуттю. Саме цьому історико-етнографічному району присвячена його кандидатська дисертація «Сім'я і сімейний побут на Покутті (друга половина XIX — 70-ті рр. XX ст.)». Робота здійснювалася під керівництвом відомого львівського етнографа, доктора історичних наук, професора Юрія Гошка. Зауважимо, що М. Паньків одним із перших на науковій основі виділив та обґрунтував етнографічні межі Покуття, включивши до нього за сучасним адміністративним поділом території Снятинського, Городенківського,

Тлумачького, північну частину Тисменицького, більшість Коломийського (без південної частини) районів Івано-Франківської області (Жовтень. 1987. № 2).

Покутській тематиці присвячена ціла серія публікацій автора про родинну та календарну обрядовість, специфіку місцевої кухні, традиції житлового будівництва, вплив глобалізаційних процесів на традиційну культуру українців тощо. Особливо цінними є польові матеріали, зібрані впродовж шістдесяти років наполегливої праці. Вони лягли в основу монографії «Весілля у с. Вербівцях на Городенківщині» (2000) та «Пісні з Покуття» (у співавторстві з М. Андрусюком, 2001). Водночас, варто наголосити, що автор активно розробляв методик збору, фіксації та архівування польових матеріалів, що відобразилося у посібнику «Організація польових досліджень з етнографії» (2005).

Своїми багатогранними знаннями та досвідом збору польових матеріалів Михайло Ілліч охоче ділився зі студентами. З 1975 р. він за сумісництвом читав курси з краєзнавства, народознавства та етнографії в педагогічному інституті, а потім Прикарпатському університеті імені Василя Стефаника. З вересня 2006 р. працював на посаді доцента, а з 2015 р. — професора кафедри етнології і археології Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника. Під його керівництвом студенти та аспіранти вивчали етнокультурні та етносоціальні процеси в Карпатському регіоні. Багато з них пішли шляхом свого Вчителя. Наприклад, Маріанна Бадвін після успішного захисту кандидатської дисертації зі спеціальності «Етнологія» працює на посаді провідного наукового співробітника науково-освітнього відділу Національного за-

повідника «Давній Галич», а Микола Лицур займає посаду доцента кафедри права, заступника проректора з навчальної роботи в Університеті Короля Данила (м. Івано-Франківськ).

Завдяки невтомному ентузіазму та дивовижній працьовитості М. Паньків вміло поєднував викладацьку роботу з науковою. З 2008 р. він був науковим співробітником відділу етнології Навчально-наукового інституту історії, етнології і археології Карпат, а згодом і директором. Етнограф ввійшов до авторського колективу таких фундаментальних ілюстрованих видань: «Прикарпаття: спадщина віків» (2006), «Західно-Українська Народна Республіка (1918—1923 рр.): Ілюстрована історія» (2008), «Покуття: історико-етнографічний нарис» (2010), «Великий Скит у Карпатах: у 3 т. Т. 2: Великий Скит у документах і матеріалах XVII—XXI ст.» (голов. ред. М. Кугутяк, 2015).

Важливе місце у наукових студіях М. Паньківа завжди займала тема національно-визвольної боротьби українців. У книзі «Схрони, криївки і бункери ОУН-УПА» (2012) на основі численних спогадів і документів, польових матеріалів він подав біографії повстанців, а також детальні схеми криївок і бункерів. Цілковито погоджуємося із проф. О. Лисенком в тому, що ця праця стала для дослідника особливою «напевно тому, що нав'язана бурхливо перенесеними через десятиліття спогадами з дитинства.

А ще — як обов'язок перед земляками, які у важкі часи протистояння з тоталітарною державною машиною виявили почуття гідності, честі, а також мужність і самовідданість».

Не менш трагічні сторінки нашої історії відображені у книзі «Текла кровця по Вкраїні (топоніми, легенди, перекази і пісні про татарські напади на Прикарпаття з середини XV до початку XVIII ст.)» (2013), в якій М. Паньків вмістив 380 пам'яток про ті часи. Цікаво, що матеріали до неї автор збирав понад 50 років (з 1957 по 2011 рр.). Військову тематику продовжив публікацією не менш знакової книги «Ой війна, війна, світова війна (Прикарпаття у роки Першої світової війни 1914—1918)» (2018).

Ще донедавна, попри серйозні проблеми зі здоров'ям, дослідник не припиняв писати. Мав низку планів щодо видання досліджень, присвячених флорі і фауні у віруваннях українців та поглиблених студій народнопісенної спадщини Покуття. Постійно консулював своїх колег та співробітників, адже був справжньою «енциклопедією Покуття» і охоче ділився знаннями. Любив повторювати, що так мало часу і ще багато треба зробити.

Відчуваючи усю гіркоту втрати, пишаємось, що його праці назавжди залишаться кращими зразками етнографічних досліджень, а музеї ще багато років прийматимуть вдячних відвідувачів.